

1960 DARBESİ SÜRECİNDE AKİS DERGİSİ

Meltem ÖNDER*

Öz

Türkiye’de 1945’ten itibaren başlayan çok partili yaşama geçiş çabaları, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti’nin başarılı olması ile yeni bir boyut kazanmıştır. Siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşanan değişim kendini basın faaliyetlerinde de göstermiştir.

İktidara gelmesinde basının etkisinden yararlanan DP’nin on yıllık dönem boyunca basına olan yaklaşımı kendi içinde farklılık göstermekle birlikte yaratılan özgürlük ortamı bilhassa haftalık haber dergiciliğinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. 1950’lere kadar Türkiye’de yayınlanan haftalık dergiler daha çok magazin ağırlıklı röportaj, edebiyat ve fikir tartışmalarına yer veren ama politik olmayan dergilerdi. Bu nedenle çok partili yaşamın ihtiyaç duyduğu siyasi haber dergiciliği konusundaki eksiklik, 15 Mayıs 1954’te çıkarılan Akis dergisi ile giderilmeye çalışılmış ve Akis dergisi iktidarla muhalefetin hatalarını ayırım gözetmeksizin yansıtan üslubu sayesinde dönemin basınında büyük bir yankı uyandırarak Türkiye’nin ilk haftalık siyasi haber dergisi olmuştur.

Bu çerçevede; makalenin konusunu oluşturan 27 Mayıs 1960 darbesi süreci incelenirken, yukarıda bahsedilen niteliklerinden ötürü Akis dergisi tercih edilmiş ve araştırma sürecinde derginin 1960 yıllarına ait tüm sayıları incelenmiştir. İnceleme esnasında özellikle dergide darbe üzerine yapılan olumlu ve olumsuz tüm yorumlar tespit edilmeye çalışılmış ve konu bütünsel bir yaklaşım içinde değerlendirilmiştir.

Kısacası; Türk siyasal yaşamında bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi açan ve etkilerinin sonraki dönemlerde de hissedildiği böylesine önemli bir olayla ilgili dergide yer alan bakış açılarını ortaya koyarak yakın dönem tarihinde dile getirilmeyen noktaların gün yüzüne çıkarılması, araştırmanın temel hedefini oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: 27 Mayıs 1960, Darbe, DP, CHP, Basın, Akis Dergisi.

AKIS JOURNAL DURING THE COUP OF 1960

Abstract

‘Attempts’ in transition to multi-party system in Turkey since 1945, has gained a new dimension with the achievement of Democratic Party in the elections of May 14, 1950. Changes in political, economic and social fields have also occurred in the activities of press.

* Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, (meltem_onder@yahoo.com).

Although; DP, which benefits from the effect of press to have a power, has different approaches about the press during ten years; but especially thanks to the atmosphere of freedom, it has contributed to advance of weekly news journal. Weekly journals published in Turkey until 1950, were mainly social journals that included interview, literature and intellectual debates but also they were not political journals. For this reason, Akis Journal was published on 15 May 1954 to resolving the lack of political news journal and it has been Turkey's first weekly political news journal due to its unbiased style which indicates the mistakes of the power and the opposition.

In this context, Akis Journal has been preferred due to the above-mentioned characteristics to examine the coup's period of 27 May 1960 which is the subject of this article and all the numbers of this journal that belongs to the year of 1960 has been examined in researching process. During the researching process, it has especially focused on the positive and negative comments about the coup's period of 27 May 1960 and the subject is evaluated in a holistic approach.

Briefly; the main purpose of this study is pointed out the unknown situation about this important event that is launched a new period in Turkish political life and affected on the later period of recent Turkish history.

Keywords: 27 May 1960, The Coup, DP, CHP, Press, Akis Journal.

Giriş

Takvimler 1960 yılının 27 Mayıs Cuma gününü gösterdiğinde Türkiye radyoları şöyle bir tebliğ¹ yayımlanmaya başlamıştır:

“Büyük Türk Milleti Silahlı Kuvvetlerimiz, bütün yurttta 27 Mayıs saat 3'ten itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımızın ve emniyet kuvvetlerinin silahlı kuvvetlerle yakın işbirliği ile bu harekât, hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar silahlı kuvvetler mensupları hariç, sokağa çıkma yasağı konmuştur.

Vatandaşlarımızın silahlı kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmaya ve milletçe ümit edilen demokratik rejimin teessüs etmesine yardımcı olmalarını rica ederiz.

Türk Silahlı Kuvvetleri”

O güne kadar radyoda dinlenenlerin aksine ülkenin geleceği adına böylesine önemli bir açıklamayı duyan herkes, hiç kuşkusuz büyük bir şaşkınlık yaşamış ve akıllara “Şimdi ne olacak?” sorusu gelmişti. Ancak şurası bir gerçektir ki ordu yönetime el koymuş ve Türkiye için bir dönem kapanıp yeni bir dönem başlamıştı.

Başlayan yeni dönemin neler getireceği henüz bilinmese de asıl öne çıkan konu, askerinin neden müdahale etme gereği duyduğu ile ilgiliydi. Bu bakımdan yeni dönemi başlatan ve çalışmanın konusunu oluşturan “27 Mayıs 1960 Darbesi Süreci'nin” Akis Dergisi'ndeki yansımalarını doğru tespit etmek için kısaca bir önceki dönemde basının genel durumunu değerlendirmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

1 Hürriyet, 27 Mayıs 1960, s.1.

1. 27 Mayıs 1960 Darbesi Öncesinde Basının Genel Durumu

1946 yılında başlayan demokratikleşme hareketlerinin ardından 14 Mayıs 1950 günü iş başına gelen Demokrat Parti (DP), on yıllık iktidarı süresince siyasi, ekonomik ve toplumsal hayatta yarattığı önemli değişimlerle Türk siyasi tarihine damgasını vurmuştur. Ancak her iktidar gibi zaman içinde yaptığı hataların etkisi ile DP de büyük bir yıpranma yaşamış ve bu yıpranma da aslında darbeyi yaratan koşulları hazırlamıştır.

Çeşitli sahalarda gerçekleşen bu yıpranmanın görüldüğü alanlardan biri olan basın sektörü, DP'nin iktidarı boyunca kendi içinde oldukça farklı süreçlerden geçmiştir. 1950-1954 yıllarında basına karşı son derece pozitif ve özgürlükçü bir tavır içinde olunmuşken²; 1954'ten itibaren özellikle ekonomide yoğunlaşmakta olan bunalımların basında açıklanması sonucu DP'nin basına yönelik tavrı sertleşmiş ve bazı kısıtlayıcı düzenlemeler yapılmıştır. Bu bakımdan 1954'te "neşir yoluyla veya radyoyla işlenecek cürümler" hakkındaki yasa onaylanmış, 1956'da "kötü niyet veya özel maksada matuf yayında bulunmak" ceza kapsamına alınmıştır. Özellikle 1957'den sonra gazete ve dergi kağıtlarının dışarıdan ancak devlet tekeline alınması gibi ekonomik kısıtlamaların da getirilmesi basın üzerindeki baskının bir başka yönünü ortaya koymuştur³. Bunlarla birlikte 27 Nisan 1960'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen özel kanunla kurulan Meclis Tahkikat Komisyonu'na, gazete ve dergi basımı ve dağıtımının önlenmesi hatta yayının kapatılması yetkisinin verilmesi⁴, basına karşı alınan tavrın ulaştığı noktayı göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Basın üzerinde yaratılmaya çalışılan bu baskıyı Mecliste muhalif milletvekillerinden biri olan Turhan Fevzioglu, şöyle ifade etmiştir:⁵

"... Encümenlere öyle yetkiler veriliyor ki bunlar mahkemelerin dahi elinde yok. Matbaa kapatmak, yüzlerce insanın rızkı ile oynamak salahiyeti veriliyor. Gece evinde uyuyan matbaacı, o matbaada çalışan yüzlerce fikir ve beden işçileri, gazetede çıkacak olan ve kendilerinin haberdar dahi olmadıkları yazılardan dolayı sabahleyin matbaanın kapandığını ve rızklarının kesildiğini görecekler. Bu baskı, fikirleri ve kanaatleri susturmak içindir; matbuatı, matbaa sahipleri vasıtasıyla da sansür ettirmek maksadını, fikri ve doğru haberi boğmak maksadını güdüyor. Matbaa kapatmak yolu yüzlerce sene evvel Batı memleketlerinde terk edilmiş bir usuldür. Matbaa kapatmak oralarda artık hukuk kitaplarından, kanunlardan çıkmış bir cezadır."

Neticede gelinen bu nokta, en çok muhalif gazete ve gazetecilerin başını ağrıtmış ve bazı kapatma cezaları ile tutuklamalar gerçekleşmiştir. Bu cezalar ve tutuklamaların bir örneği, dönemin muhalif dergilerinden olan ve bu

2 Barış Bulanmaz, "Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi*, İstanbul, 2012, s.208.

3 Ali Gevgilili, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.221.

4 Bulanmaz, a.g.m., s.211.

5 TBMM Zabıt Ceridesi, D.XI, C.13, 27.IV.1960, TBMM Matbaası, Ankara, 1960, s.283.

çalışmaya dayanak teşkil eden *Akis Dergisi'* nde de görülmüştür. Derginin sahibi ve başyazarı Metin Toker⁶ mahkûm olmuş; yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ⁷ ise tutuklanmıştır⁸.

Dolayısıyla 1960 darbesi öncesinde basın sektörünün içinde bulunduğu bu durum, gidişata yönelik endişeleri ortaya çıkarmış ve bu bağlamda darbenin gerçekleşmesi ise ondan zarar görenler için biraz olsun rahatlama yaratmıştır. İşte bu süreçte doğrudan tanıklık eden *Akis Dergisi*, darbe konusunda dile getirdiği görüşler ile toplumun bir diğer kesiminin sesi olmuş ve Türk siyasi tarihinin böylesine önemli bir olayına ilişkin farklı bilgilerin ortaya çıkarılmasına da katkı sağlamıştır. Darbe⁹ sürecinin *Akis* dergisindeki yansıması değerlendirilmeden önce kısaca dergiden bahsedilecektir.

6 1924 yılında İstanbul'da doğan Metin Toker, 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi bölümünden mezun olmuştur. 1950-1953 yıllarında Paris Siyasal Bilgiler Enstitüsünde eğitim alırken Cumhuriyet, Zafer ve Yeni İstanbul gazetelerinin Batı Avrupa Muhabirliğini yapmıştır. Türkiye'ye döndükten sonra 1954 yılında *Akis Dergisi'* ni çıkarmaya başlamış ve 1955 yılında İsmet İnönü'nün kızı ile evlenmiştir. 1967 yılına kadar başyazarlığını yaptığı *Akis* dergisi ile haftalık haber dergiciliğinde büyük ses getiren Toker, siyasal iktidara getirdiği sert eleştiriler yüzünden yargılanıp hapse girmiştir. 1977-1980 yıllarında Cumhuriyet Senatosunda görev almış olup 1980 itibariyle siyasetten çekilmiştir. Uluslararası Basın Enstitüsü Şeref Üyesi ve Gazeteciler Cemiyeti Kurucu Üyesi olan Metin Toker, vefatına kadar kurucuları arasında olduğu İnönü Vakfı'ndaki görevini sürdürmüş ve 18 Temmuz 2002'de vefat etmiştir. Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Metin_Toker, (Erişim Tarihi: 11.04.2014). Ayrıca Bkz. *TBMM Albümü 1920-2010*, C.IV, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü yay., Ankara, 2010, s.1774.

7 1935 yılında İzmir'de doğan Kurtul Altuğ, Ankara'da hukuk öğrenimini sürdürürken "Son Posta" gazetesinde gazeteciliğe başlamıştır. 1958'de 23 yaşındayken "AKİS" dergisinin yazı işleri müdürlüğüne getirilmiş ve bu göreve başladıktan üç ay sonra Ankara Cezaevi'ne girmiştir. 1960'ların bunalımlı günlerinde sürekli mahkeme koridorlarında olan Altuğ, 27 Mayıs'la birlikte özgürlüğüne kavuşmuştur. Yassıada duruşmalarında "bir numaralı tanık" olarak dinlenen Altuğ daha sonra "Hürriyet" gazetesinin Ankara Bürosu'nda çalışmaya başlamıştır. Nihat Erim Hükümeti sırasında bir süre basın başkanlığı yapmış ve ardından "7 GÜN" dergisini çıkarmıştır. 1997'den itibaren TRT'de yayınlanan "Politikanın Nabzı" programında siyasetçileri konuk etmiş ve çeşitli gazetelerde (Tercüman, Gözcü) yazılar yazmaya ve kitaplar yayınlamaya devam etmiştir.

Bkz. <http://www.dogankitap.com.tr/yazar/Kurtul+Altug%C4%9F401>, (Erişim Tarihi: 11.04.2014).

8 Ayşe Elif Emre Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, S.39, İstanbul, 2010, s.s.101-107.

9 "27 Mayıs" hareketi zaman içindeki siyasal gelişmelere bağlı olarak farklı kelimelerle (ihtilal, inkılap, devrim, darbe...) tanımlanıp değerlendirilmiştir. Bu çalışmada 27 Mayıs hareketinden "darbe" olarak bahsedilmesinin nedeni eylemin meydana geldiği süreç yani başlangıç safhasındaki durumuna odaklanılmasındandır. Çünkü bu eylem kısa sürede gerçekleştirilerek mevcut iktidarın değişimine neden olmuştur. İktidarın kökeninde (inançlar ya da sınıflar, ilişkiler) herhangi bir değişiklik yaratmamıştır. Bu bakımdan devrim olarak nitelendirilemez. Bkz. Emre Kongar, *Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983, s.8. Ancak eylemin sonunda ulaştığı nokta açısından da hareketin ifade ediliş şekli farklı tanımlamalara açıktır. Bu bakımdan Seçil Karal Akgün, "27 Mayıs: Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa" adlı kitabında; komitenin eylemi gerçekleştirmesinden sonra hukuk profesörlerinin önerilerine göre bir Anayasa ve Seçim Yasası hazırlanmasına yönelmesi ile hareketin kimliğinin darbeden "ihtilale"; komisyonun çalışmalarını tamamladıktan sonra referandumla kabul edilen 1961 Anayasası'nın kurumsal içeriğiyle de bu kimliğin bir "inkılaba" dönüştüğünü ifade etmiştir. Bkz. Seçil Karal Akgün, *27 Mayıs: Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, s.99.

1.a. Türkiye'nin İlk Siyasi Haber Dergisi: "Akis"

Türkiye'de ilk haftalık haber dergisi olarak yayımlanan ve kendisinden sonra çıkan pek çok dergiyi etkileyen Akis Dergisi, 15 Mayıs 1954 tarihinde Metin Toker tarafından Ankara'da çıkarılmıştır. Akis, çok partili yaşamın yarattığı özgürlük ortamında *Time* benzeri haftalık siyasi bir dergi ihtiyacını karşılamak üzere "sıkmayan ciddi bir mecmua" sloganıyla yola çıkmıştır. Derginin hedef kitlesini siyasetçiler ve siyasal gelişmeleri yakından izlemek isteyen "orta sınıftan" insanlar ve aydınlar oluşturmuştur. Biçimsel olarak çoğunlukla otuz altı sayfa çıkmış olup; içeriksel olarak da kapak konusu, künye ve kendi aramızda, yurttan olup bitenler, dünyada olup bitenler, iktisadi ve mali sahada, kültür sahasında, diğer bölümler, ekler, dizi yazılar, röportajlar ve diğer çalışmalar kısımlarından oluşmuştur. Üslup bakımından olayların günlük gazetelerde yer almayan kısımlarını bütün ayrıntıları ile muzip bir dil kullanarak verme anlayışı tercih edilmiştir. Bu anlayış özellikle siyasi olayların içyüzlerini öğrenmeye meraklı okuyucular tarafından çok tutulmuş ve Akis'in başka dergilerce örnek alınmasını sağlamıştır. İçerisinde politikacı, bilim adamı, yazar, gazeteci vb. pek çok tanınmış aydının yer aldığı geniş yazı kadrosu ile Türk basınına önemli katkılar sunan Akis, bu temel özellikleri dışında yayın hayatında yaşadığı davalar, toplatma ve kapatma cezası ile yazarlarının tutuklanması gibi bazı önemli olaylarla Türk siyasi yaşamında büyük ses getirmiştir. İlk sayısından itibaren tarafsız bir yayın politikasına sahip olacağını belirtmekle birlikte başlangıçta Metin Toker'in DP'nin yayın organı *Zafer* gazetesinde çalışması ve dergide DP'li kimi milletvekillerinin yazılarına yer verilmesi Akis'in DP yanlısı olarak tanınmasına neden olmuştur. Ancak derginin bu tutumu daha sonradan DP iktidarının bazı yanlış uygulamalarına da yer verilmeye başlanması sonucu değişmiştir. Bu tavır değişiminin dışında 1955 yılı başlarında yaşanan iki önemli olay (Metin Toker'in İsmet İnönü'nün kızıyla evlenmesi ve derginin Dr. Mükerrerem Sarol ile ilgili kampanyası) Akis'in siyasal bir mücadele içine girmesine neden olmuştur. Bu olayların ardından Akis dergisi daha çok DP'ye muhalif olanların sesini duyurma çabasıyla faaliyetlerini yürütmüş; DP ise basın üzerinde baskı oluşturma çabası içinde olmuştur. 27 Mayıs 1960'a böyle bir çekişme içinde girilirken darbe sonrasında Akis, "ihtilalin" savunucularından biri olmuş ve bir an önce demokratik düzene geçilebilmesini isteyen CHP yanlısı bir yayın anlayışı sergilemiştir. 1965 yılından sonra ise politik mücadeleden uzaklaşan dergi daha çok yazı dizisi ve röportajlara yer veren bir içeriğe sahip olmuş ve 31 Aralık 1967'de yayın hayatından çekilmiştir¹⁰.

10 Muhsin Özcan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Haftalık Haber Dergiciliğinin Gelişim Evreleri (Akis Dergisi Örneği)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Genel Gazetecilik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

2. 27 Mayıs 1960 Darbesi Sürecinin Akis Dergisi'ndeki Yansıması

1950'de iktidara gelmeden önce basın özgürlüğünü vaat eden ve programına alan DP, bu sayede tek parti baskısından bıkmış olan basının desteğini sağlamış ve iktidara geldiğinde ilk iş olarak 21 Mayıs 1950'de bir "Basın Kanunu" çıkartmıştır. Bu kanunla gazete sahiplerinin yayınladıkları yazılardan dolayı ceza almamaları sağlanmıştır¹¹.

İktidar ile basın arasındaki bu olumlu hava, 1950'lilerin ortalarından itibaren hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarındaki hatalarının etkisiyle değişmeye başlamış ve basına karşı daha otoriter bir tutum alınmıştır¹². Otoriter tavrın ulaştığı son nokta ise 18 Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla gerçekleşmiştir¹³. Komisyonun ilk olarak bütün siyasi partilerin faaliyetlerini (kongre, toplantı, miting) durdurması ve ardından yayınladığı üçüncü tebliğle de kendi görev ve yetkileri ile ilgili her türlü resim ve yazının yayınlanmasını yasaklaması¹⁴, basının büyük tepkisini çekmiştir. Ancak bütün tepkilere rağmen komisyon kararlı tavrını devam ettirmiş ve bunun sonucunda, "Dünya" ve "Ulus" gazetelerinin 19 Nisan 1960 tarihli sayıları söz konusu yasaklardan dolayı toplatılmıştır¹⁵.

Komisyonun yetkilerinin 27 Nisan 1960 tarihinde artması¹⁶, basın üzerindeki baskı çemberinin büyütmesine neden olmuş ve Akis Dergisi de 300. sayısından sonra bundan nasibini almıştır. Tahkikat Komisyonu'nun Akis Dergisi'ni 27 Nisan 1960'da kapatması ile birlikte ortaya çıkan dikkat çekici asıl gelişme ise komisyonun "kapatma kararının duyurulmasını" dahi yasaklamasında görülmüştür¹⁷. Bu durum dergide şöyle açıklanmıştır:

"Hadiselerle dolu altı yıl... Hapsedilen sayısız yazar, ödenen muazzam miktarda para cezası, defalarca ve aylarca kapatılanlar. Ama itiraf ederiz ki son "sessiz şekilde sessizliğe mahkûmiyet" hiç başımıza gelmemiştir. Kapatılmış bulduğumuzu açıklamak yasak edildi! Çıkmadığımız ilk hafta binlerce okurumuz telefon ederek niçin çıkmadığımızı sordular. Kapatılmış bulduğumuzu açıklayamayacağımıza göre bu mukadder sualin cevabını daha önce kendi aramızda araştırdık. Öyle bir cevap peşindeydik ki hem suali soran ne dediğimizi anlatsın, hem de biz yeniden suçlu

11 Leyla Torcu, *Demokrat Parti'yi 27 Mayıs'a Götüren Nedenler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1994, s.35.

12 İlkay Sunar, "Demokrat Parti ve Popülizm", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.VIII, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.s.2083, 2086.

13 TBMM Zabıt Ceridesi, D.XI, C.13, 18.IV.1960, TBMM Matbaası, Ankara, s.212; *Resmi Gazete*, 19 Nisan 1960, S.10484, s.1178.

14 *Akşam*, 19 Nisan 1960; *Zafer*, 19 Nisan 1960.

15 Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, C.2, S.4, Ankara, 2009, s.138.

16 TBMM'deki bütün görüşmelerin yayınlanmasının yasaklanarak komisyona yayın yasağını işler hale getirici yetkiler verilmiştir. Bu kararlar için bkz. *Zafer*, 28 Nisan 1960; *Vatan*, 28 Nisan 1960.

17 Muhsin Özcan, *a.g.t.*, s.157.

mevkiine düşmeyelim. Akis okuyucularının senelerden beri daima “**zekâ ışığı altında**” mecmualarını okumak âdetini edinmiş bulunmaları işimizi kolaylaştırdı. “**Akis neden çıkmadı?**” diyen okuyucularımıza hayret dolu bir sesle “**Aa.. Bu hafta çıkarmayı unutmamışız!**” cevabını verdik. Okuyucularımız ekseriya tatlı bir kahkaha attılar ve “**Anladım... Anladım...**” diye telefonu kapattılar¹⁸. Derginin kapatıldığının duyurulmasına bile engel olmaya çalışan komisyon, ayrıca Akis’i niçin ve ne kadar süre ile kapattığını açıklamamış, derginin çalışanlarını sorgulamış ve yazı işleri müdürünü hapsedmiştir¹⁹.

İşte Akis dergisi, iktidarın basın üzerinde yarattığı baskının etkisini böylesine yoğun yaşamış ve kendi deyimleriyle “*sessiz şekilde sessizliğe mahkûmiyet*” dönemini 30 Mayıs 1960 tarihinde 301. sayısını çıkararak geride bırakmıştır. Aradan geçen bir aylık sürede ise yeni bir dönemin başlamasını sağlayacak olan Türkiye’nin ilk askeri darbesi 27 Mayıs, gerçekleşmiştir. Türk siyasi tarihi açısından böylesine önemli bir olay gerçekleştiğinde yayın yasağına maruz kalan Akis, darbenin ardından yasağın kalkmasıyla yeniden özgürlüğüne kavuşmuş ve 30 Mayıs 1960 tarihinde çıkardığı yeni sayıda *İhtilale* geniş yer vermiştir.

İhtilale geniş yer veren 301. sayının hazırlanışı ve önemini Akis Dergisi’nin yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ şöyle açıklamaktadır²⁰: “301 sayılı Akis’i, ben cezaevinden çıkar çıkmaz geceli gündüzlü çalışarak hazırladık. 28 Mayıs sabahı Metin Toker’in Ayten sokaktaki evinde hareket emrini aldım. Toker, Akis’te çalışan herkesin 27 Mayıs ile ilgili bildiklerini yazmasını, o yazıların kendinde toplanmasını istemişti. Yazının tümü Metin Toker tarafından düzenlenecekti.

Biz Akis’in o zamanlar Rüzgârlı sokakta Ovehan’daki bürosuna kapandık ve yazmaya başladık... Toker evindeydi ve o sıralar 27 Mayıs’tan sonraki ilk başyazısını kaleme alıyordu. Bu başyazı ilginç bir yazıdır. Başyazının önemliliği İsmet Paşa kanadının ne düşündüğünü belirlemesinden ileri geliyordu. Olimpos Dağı’nın sakini ne düşünüyordu. İsmet Paşa 27 Mayıs’ı nasıl yorumluyordu? İşte Akis’teki başyazı bu noktayı açıklığa kavuşturacaktı.”

İsmet Paşa’nın 27 Mayıs üzerine ne düşündüğünü ortaya koyan ve özellikle darbenin şekillenmesi ve niteliğine ilişkin önemli yorumları barındıran Metin Toker’in bu başyazısı “*Bugünkü Vazifemiz*” adını taşımaktaydı. Toker’in adı geçen yazısı şöyledir²¹:

“...Evvvela. Hareketin adını koymak lazımdır. 27 Mayıs Hareketi bir askeri ihtilaldir.

... 27 Mayıs Hareketi meşruiyet yoluyla kurulmasına rağmen gayri meşru bir fiili idare haline düşmüş Menderes rejimine karşı meşru bir fiili idare kurulması hareketidir. İhtilalin insanı hayrete boğan mükemmellik ve sükûnet içinde cereyan

18 Akis, 30 Mayıs 1960, S.301, s.2.

19 A.g.d., s.2.

20 Kurtul Altuğ, 27 Mayıs’tan 12 Mart’a, Koza Yayınları, İstanbul, 1976, s.45.

21 Akis, 30 Mayıs 1960, S.301, s.4.

etmesi, hemen hiç kan dökülmemesi elbette onu hazırlayanların maharetiyle sıkı sıkıya alakalıdır... İhtilali yapanlar milletlerinin hakiki arzularını iyi anlamış, onlara doğru teşhis koymuş bulduklarını daha ilk tebliğlerinde ispat etmişlerdir...

Askeri ihtilaller çok zaman böyle iyi niyetle başlar, en iyi niyetliler ancak aradan vakit geçince davalarını unuturlar ve milletin hakiki arzularını bir kenara iterek koltuk sıcaklığının rehabetine kendilerini terk ederler. Bu gün Türkiye’de, böyle bir ihtimali pek uzak ihtimal saydıracak birkaç şahsi sebep vardır. Yeni idarenin başındaki zat imtihanını vermiş bir vatansöverdir. Hareketin motoru mevkiinde bulunan genç subaylar öyle bir muhitin çocuklarıdır ki milletleriyle daimi temas halini muhafaza edeceklerdir. Sonra bir “İnönü Faktörü” mevcuttur ki Demokrasimizin büyük teminatı vassfını dün nasıl taşıyorsa, bu gün de, yarın da taşıyacaktır...”

Toker, 27 Mayıs hareketinin sebebini ve ona meşruiyet kazandıran fikri temeli ise darbenin olduğu sabah radyoda Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayınlanan tebliğde²² belirtildiği gibi “demokrasi oyununun kaidelerine uymama ve rejimi değiştirme niyetlerinin fiiliyat sahasına geçmesinde” görmektedir²³. Adı geçen tebliğde iktidarı ele geçiren subaylar, “partileri çıkmazdan kurtarmak, partiler üstü bir yönetim kurmak, serbest seçimleri yapmak ve siyasi iktidarı tekrar kazanan partiye devretmek” şeklinde eylemin amacını²⁴ ortaya koymuşlardı. Çünkü o dönemde siyasi partiler çıkmaz içindeydiler ve yapılacak bu müdahale bir kurtuluş gibi görünmüştü²⁵. Özellikle hareketin meşruiyetini kaybeden bir idareye karşı yapılması konusunda Toker, demokrasi oyununun kaidesi olan “milli idarenin siyasi partiler arasında eşit şartlar altında cereyan edecek bir seçim sonunda tecelli etmesi” durumunun DP idarecileri tarafından tahrip edilmesi sonucu ortadan kalktığını ve bunun da DP’nin devrilmesine neden olduğunu belirtmiştir²⁶. Bununla birlikte Toker, Bayar ve Menderes’in en önemli hatasını “kendilerini kimlerin iktidara getirdiği konusundaki yanlış teşhislerinde” görmektedir. Bunu dergideki “DP’yi devirenler, DP’yi getirenlerdir” başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır²⁷:

22 Tebliğ için bkz. *Hürriyet*, 27 Mayıs 1960.

23 *Akis*, 20 Temmuz 1960, S.309, s.7.

24 Darbeyi gerçekleştirenlerin bu amaca sadık kaldıklarının göstergesi ise hareketin meydana gelmesinden birkaç saat sonra yeni anayasanın hazırlanması vazifesi için profesörlerden oluşan bir ilim ve hukuk heyetinin başkanlığına rektör Sıddık Sami Onar’ın getirildiğinin duyurulması olmuştur. Bkz. *Resmî Gazete*, 30 Mayıs 1960, S.10515, s.1451. İlim heyetinin göreve başlamasından hemen sonra 29 Mayıs 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi’ne sunduğu rapor ise hareketin meşruiyetine yönelik ortaya koyduğu saptamalar ile dikkat çekmiştir. Raporda ülkenin içinde bulunduğu durumun “adi ve siyasi bir hükümet darbesi” olarak kabul edilemeyeceği bildirilmiş ve bir hükümetin meşruiyetinin “sadece menşinde, yani iktidara gelişinde değil; iktidarda da kendisini bu mevkîe getiren Anayasaya riayeti, ordu, kaza ve ilim müesseseleri gibi müesseselerle işbirliği yaparak hukuk nizamı içinde yaşaması” ile mümkün olacağını ifade etmiştir. Bu bakımdan iktidarın belirtilen icaplara riayet etmemesinin meşruiyetini ortadan kaldırdığını ve bunun da ihtilalin meşruiyetini sağladığına vurgu yapılmıştır. Bkz. *Akis*, 5 Haziran 1960, S.302, s.14; 17 Ağustos 1960, S.313, s.s.21-22.

25 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.207.

26 *A.g.d.*, s.7.

27 *Akis*, 24 Ağustos 1960, S.314, s.7.

“... Bayar - Menderes ilk günden sanmışlardır ki Atatürk inkılâplarının yarattığı ve 1945'e kadar su altında kalan gerici kuvvetler 14 Mayıs'ın yaratılmasında başrolü oynamışlardır ve kendileri de bu kuvvete dayandılar mı ne yaparlarsa yapsınlar ebediyen koltuklarında oturacaklardır. Gerici kuvvetler 14 Mayıs'ın yaratılmasında elbette rol oynamışlardır. Ama o devirleri yaşayanlar hatırlayacaktır, asıl motor aydınlarıdır. Atatürkçü, batıcı, demokratik ideallere bağlı, kültürün verdiği medeni cesarete sahip aydınlar... Türk cemiyetinin, hayatiyetini bir defa da 27 Mayıs'ta ispat eden hakiki kuvvetler... Bunları yanlarından uzaklaştırıp karşısına aldıkları gün Bayar - Menderes ölüm fermanlarını zaten imzalamışlardı. 14 Mayıs, hedefinden şaştığı, yaratıcılarından ayrıldığı için bir 27 Mayıs yaratmıştır.” Yine DP'yi iktidara getiren “bir avuç aydına” karşı alınan bu tavrın DP'nin devrilmesine neden olduğunu ve bunun ihtilalin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını Metin Toker, “Bir Parti Kuralım...” başlıklı yazısında da vurgulamıştır²⁸.

Dergide, ayrıca dönemin muhalif sesleri dışında DP'nin kendi içinden bazı önemli şahsiyetlerin, iktidarın bu yanlış tutumunun darbeyi hazırlayan faktörlerden biri olduğu konusundaki eleştirel görüşlerine de yer verilmiştir. Bu bakımdan Demokrat Parti'nin kurucularından biri olan Fuat Köprülü'nün fikirleri, Kurtul Altuğ'un kendisi ile yaptığı bir mülakatta öğrenilmiş ve bu düşünceler Akis'in 284. sayısında “Ne Umdum, Ne Buldum” başlıklı yazıda açıklanmıştır. Fuat Köprülü bu mülakatta DP'nin hatalarına yönelik şu önemli değerlendirmelerde bulunmaktadır²⁹:

“... 1954 seçimlerine kadar Demokrat Parti hükümeti muhalefetteki program ve vaatlerine sadık kaldı. Bundan dolayıdır ki 1954 seçimleri hiçbir şikâyeti mucip olmayacak şekilde, tamamıyla dürüst yapıldı ve DP 1950'ye nispetle daha büyük bir ekseriyet kazandı. Lakin sonra Demokrat Parti iktidarının yavaş yavaş programından uzaklaştığı ve nihayet 1957 seçimleri arifesinde eski demokratik hüviyetini tamamıyla bırakarak adeta bir şef idaresi mahiyetini aldığı görüldü. 1957 seçimlerinden evvel ve ondan sonra partinin en salahiyetli ağızlarından Hürriyet ve Demokrasi aleyhinde türlü sözler işitildi. Muhalefetteyken antidemokratik hükümlerin kanunlardan çıkarılması istenirken, yeniden yeniye tedvir olunan kanunlarda veya yapılan tadillerde antidemokratik hükümler vaaz edildi.

... Partinin kurucusu olmam ve hem partide, hem hükümette mesuliyet mevkileri işgal etmiş bulunmam dolayısıyla bütün bu gelişme, daha doğrusu değişme esasında şahsen nasıl bir yol tuttuğum sorulabilir. Ben bir bakıma elimle kurduğum DP'den 7 Eylül 1957 günü istifa ederek ayrıldım... Aradan geçen yıllar haklı olduğumu ortaya koydu.”

Fuat Köprülü'nün Kurtul Altuğ ile yaptığı bu görüşmede; DP'deki tutum değişikliğinin yapılan en önemli hata olduğunu vurgulaması, ülkenin darbeye doğru gidiş sürecinin nasıl yaratıldığını ortaya koyan önemli bir göstergedir.

28 Akis, 28 Ekim 1960, S.325, s.19.

29 Akis, 6 Ocak 1960, S.284, s.s.10-11.

Fuat Köprülü gibi DP'nin zamanla yanlış bir yola girerek hatalı davrandığı konusunda fikir beyan eden bir diğer isim ise Menderes Kabinesi'nde Ulaştırma Bakanlığı görevini üstlenen Şemi Ergin olmuştur. Akis, kendisinin bu konudaki fikirleri ile ilgili kızına yazdığı bir mektubu, 321. sayısında paylaşmıştır. Bu mektupta Şemi Ergin, DP'nin iktidara gelmesi ile duydukları büyük mutluluğu ifade ederek ilk başlarda bütün öğütlere sadık kaldıklarını; ancak 1954 seçimlerinden sonra parti içinde oluşan riyakâr zümre sonucu demokratik hükümlerden uzaklaştıklarını ve bunun da kendi aralarında bir itimatsızlık yarattığını belirtmiştir. Bu itimatsızlığın etkisiyle kendisinden bile şüphelenilmesinden sonra Başvekile etrafındaki bu menfaatçi zümreden kurtulması tavsiyesinde bulunan bir mektup yazdığını ifade etmiştir³⁰.

DP'nin takip ettiği bu yanlış tutumun ülkedeki demokratik ortamın zarar görmesine neden olduğu fikri, iktidarın kendi içinden sesler dışında Türk siyasetinin deneyimli isimleri tarafından da dile getirilmiştir. Bu isimler içerisinde öne çıkanlar ise Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay olmuştur. İki eski generalin adı, o günlerde daha çok MBK Hükümeti yerine geçecek ve yeni idareyi belirleyecek olan seçimlere "yeni bir parti kurarak" dâhil olup olmayacakları konusunda geçmiştir. Ancak basında çıkan haberlerin aksine eski generaller parti kurmaya ve siyasete girmeye taraftar olmadıklarını kesin bir dille ifade etmişlerdir³¹.

Parti kurma ve siyasete girme konusu dışında; Ali Fuat Cebesoy'un ülkenin geleceğine ilişkin duyduğu kaygıyı ortaya koyan düşünceleri ise ayrıca önemlidir. Çünkü Cebesoy, İstanbul Olaylarının ardından gelinen durumun Türk demokrasisi adına büyük sıkıntılar yaratacağını görmüş ve bu nedenle bir çözüm formülü sunmuştu. Bu formüle göre iki partinin mutedillerini yanına alarak memlekette bir sükûnet platformu yaratacağı; ancak iki tarafın uzlaşmaz tavrını sürdürmesi bu fikrini gerçekleştirmesini engellemiştir. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı ve Başbakan ile ülkedeki durumun kritikliği üzerine görüşmelerde bulunmuş; ancak onların da yaşananları birkaç kişinin tahriki olarak görmesi, kendisinin çabalarını sonuçsuz bırakmıştır. Özellikle ordunun hükümetten yana olmadığını söyleyip tahkikat komisyonun lağvedilmesi, basın üzerinde baskı oluşturulmaktan vazgeçilmesi ve 1954'teki duruma geri dönülmesine ilişkin hükümete yaptığı tavsiyelerin de darbeye giden süreçte ülkedeki siyaset mekanizmasının nasıl bir çıkmazda kaldığını ortaya koymaktadır³².

Ali Fuat Cebesoy'un dikkat çektiği ordunun hükümetten yana tavır almaması konusu değerlendirildiğinde; bunun nedenlerinin çok daha öncelere uzandığı görülür. Bu bakımdan çok partili yılların başından itibaren silahlı kuvvetler, DP için önemli bir sorun teşkil etmiştir. DP'liler askeri çevrelerde büyük saygınlığı olan İsmet İnönü'nün liderliği devam ettiği sürece, ordunun

30 Akis, 10 Ekim 1960, S.321, s.18.

31 Akis, 17 Ağustos 1960, S.313, s.8, s.10.

32 A.g.d., s.s.9-10.

CHP yanında yer alacağı yönünde bir kaygı duymuşlardır³³. Bu kaygının altında ise DP'nin bir kurum olarak Milli Mücadele yıllarında ya da Cumhuriyet'in kuruluşunda CHP gibi doğrudan yer almamış olmasından kaynaklanan bir korkunun yattığı görülmektedir³⁴. Oluşan bu psikolojiden ötürü İsmet İnönü'ye karşı bir denge kurabilmek için emekli Mareşal Fevzi Çakmak başta olmak üzere başka üst düzey askerleri kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. 1950 seçimlerinin kazanılmasından sonra ise yeni kabineye bağlılıklarından şüphe duyulan bazı komutanların tasfiyesini gerçekleştirip, onların yerine ordunun modernizasyonu ile ilgili reformlarda daha istekli görünen komutanları getirerek orduda bir sivilleşme yaratmaya çalışmışlardır. Ancak orduyu sivilleştirme girişimleri çerçevesinde yüksek kademedeki askerlere yansıyan iyileştirme çabaları alt ve orta rütbedeki askerlere yansımamış ve bu da onlarda bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Özellikle 1956'daki yüksek enflasyonun yarattığı yoksulluk, bu askerlerin ekonomik ve sosyal hayatlarını oldukça etkilemiştir³⁵. O zamanlar genç bir subay olan 27 Mayıs 1960 darbesinin önderlerinden Alparslan Türkeş bu konuda şunları yazmıştır³⁶: "... Artan hayat pahalılığı, geçim darlığı subayları perişan ediyor, bunaltıyordu. Her yerde subaylar ikinci derece insan muamelesi görüyordu. Ankara'da apartmanların bodrum katları "Kırmay Subay Katı" olarak isimlendirilmişti. Eğlence yerlerinde subayların adı "gazozcu" idi. Yani pahalı içki ısmarlayacak paraları olmadığı için karaborsacılar, vurguncularla yarış etmek imkânları bulunmadığı için bu feragatli memleket çocuklarına bu gibi isimler reva görülüyordu." Bu hoşnutsuzlukla birlikte doğrudan olmasa da, 1958 yılında Irak'ta askeri darbe sonucu krallığın devrilmesi de, DP'nin ordudan gelebilecek tehlikeler karşısındaki kaygısının (ihtilal fobisi³⁷) artmasına sebebiyet vermiştir. Sonuçta orduya yönelik bu psikoloji, iktidarın hatalı politik tercihler yapmasını sağlamış ve Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu'nun yetkilerinin anayasaya aykırı olduğunu belirten profesörlere disiplin cezası verilmiştir. Bu etki beraberinde toplumun bir başka cephesinde tepkileri doğurmuş ve üniversite gençliği durumu protesto etmek amacıyla İstanbul ve Ankara'da büyük eylemler yapmıştır³⁸.

Toplumun muhalefet mekanizmalarından biri olan üniversitelerde o dönemde yaşanan bu olaylar Akis Dergisi'nde de geniş yer bulmuştur. Dergide;

33 Ahmad, a.g.e., s.188.

34 Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.s.141-142.

35 Süleyman İnan, "Demokrat Parti (1950-1960)", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001, s.s.133-135.

36 Alparslan Türkeş, *1944 Milliyetçilik Olayı*, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1975, s.20.

37 Şevket Süreyya Aydemir, 1958 yılında Irak'ta yaşanan askeri darbenin DP üzerinde bir ihtilal fobisi yarattığını belirtmiş ve bu düşüncenin zamanla Başbakan Adnan Menderes'in çeşitli söylemlerine de yansımaları ifade etmiştir. Bu konuşmalarından birinde Menderes şöyle demektedir: "Ben, bir Halk adamıyım. Başta Muhalefet ve baskı grupları olmak üzere karşımdakiler, benim de düşmanlarıdır. Ama bu azınlıklar, beni devirmek için, İhtilal yolunu da deneyeceklerdir. Fakat benim de, her türlü vasıtayı kullanmak hakkımdır." Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, Simga Yayıncılık ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000, s.s.276-277.

38 İnan, a.g.e., s.135.

öğrenci olayları ile ilgili olarak protestoların önce İstanbul Beyazıt Meydanı'nda başladığı ardından Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne sıçradığı ve öğrencilere karşı şiddete varan sert tedbirlere gidildiği ifade edilmektedir. Ancak sert tedbirler alınacağı bildirilmesine rağmen gençlerin tavırlarını değiştirmedikleri, üstelik kendi aralarında tutturdıkları bir söylemle³⁹ Atatürk Bulvarı'nda toplandıkları ve bunu da birbirlerini selamlarken kullandıkları "555 K"⁴⁰ tabiri ile yaptıkları anlatılmaktadır. Birbirlerini bu şekilde Kızılay'daki büyük gösteriye çağıran gençlerin geri adım atmaması ve hükümetinde onlara sert tedbirle karşılık vermesi, ülkedeki sıkıntıların çözümüne yönelik ortak bir paydada buluşma unsurunu da yok etmiş ve ihtilale giden süreci hızlandırmıştır⁴¹. Bu sürecin son aşamasında ise Harp Okulu sahneye çıkmıştır. Harp Okulu'nun sahneye çıkışı ve eylemi hazırlayışı ise şöyle gerçekleşmiştir:

İstanbul ve Ankara'da büyük çaplı öğrenci olayları yaşanırken, genç Harbiyeliler kumandanlarının onlara verdikleri "ordu siyasete karışmamalıdır" öğütüne sadık kalarak sessizliklerini korumuşlar ve herhangi bir girişimde bulunmamışlardır. Ancak onlardaki bu durum aslında fırtına öncesi sessizliğin bir işareti olmuş ve kendilerine verilecek hareket emri için gün saymışlardır. Bekledikleri an ise 26 Mayıs akşamı gelmiştir. İkinci bir emirle silahlarını alan genç Harbiyeliler, saat 24 sıralarında kumandanları Sıtkı Paşa'yı aralarında görünce çok sevinmişler ve harekete geçmişlerdir⁴². Aslına bakılırsa Harp Okulu daha Mart ayının başından beri hazırdır. Çünkü bazı öncü ihtilalciler (Alparslan Türkeş, Sezai Okan gibi) Harp Okulu kadrosuna öğretmen olarak sokulmuşlar ve kilit noktalara uygun tayinler yapma işi burada yürütülmüştür⁴³.

Tarihi 26 Mayıs gecesi, saat 21.30'da Milli Birlik Komitesi üyeleri⁴⁴ başlarında Cemal Madanoğlu olmak üzere Harp Okulu'na gelerek saat 22.00'da Harp Okulu Kurmay Başkanı Tefik Ercan ve Yarbay Hikmet Akıncı, Yarbay Hüsnü Temel, Yarbay Galip Okan'ın katılımıyla okul kumandanı odasında harekâtın planını çizecek toplantıyı yapmışlardır. Bu plana göre subay taburu olan 3. Tabur birinci ve ikinci taburlara taksim edilecek ve bunlar her iki taburdaki talebelerin kumandanlık görevini alacaklardı. Planın açıklanmasından sonra Tümgeneral Cemal Madanoğlu samimi ve soğukkanlı bir tavırla şunları

39 Bu söylem Gazi Osman Paşa Marşı'nın sözlerinin o güne uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Melodide şunlar ifade edilmiştir: "Olur mu böyle olur mu, Kardeş kardeşi vurur mu, Kahrolası Diktatörler, Bu dünya size kalır mı?" Bkz. *Akis*, 30 Mayıs 1960, S.301, s.s.13-24.

40 "555 K" tabiri bir parolaydı ve "5. ayın 5'inde saat 5'te Kızılay'da" demektir.

41 *Akis*, 30 Mayıs 1960, S.301, s.s.13-24.

42 *Akis*, 9 Haziran 1960, S.303, s.s.18-20.

43 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C.III, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000, s.419.

44 Toplantıya katılan kişiler şunlardır: "General Cemal Madanoğlu, İrfan Baştuğ, Sıtkı Ulay ve Harp Okulu Alay Kumandanı Albay Müçteba Özden, Kurmay Albay Fikret Kuytak, Ekrem Acuner, Mithat Ceylan, Necati Kumruoğlu, Muzaffer Yurdakuler, Kurmay Yarbay Suphi Karaman, Kadri Kaplan, Muhabere Tabur Kumandanı Binbaşı Nusret Altuğ ve Ali Çakmak, Jandarma Kumandanı Muavini Tarık, Binbaşı Selahattin ve diğer ilgili subaylardır." Bkz. *Akis*, 3 Ekim 1960, S.320, s.22.

söylemiştir⁴⁵: “Arkadaşlar kelleyi koltuğa aldık. Hiçbirimizde hurs yok. Memleket ıstırap içindedir. Bu zümreyi alaşağı edeceğiz. O kadar... İstemeyen var mı? Haber versin ki işimize engel olmasın. Hadi hakkınızı helal edin. Ne yaparsınız, bir kere böyle bir şeye karar verdik.”

İşte yapılan bu plan, 27 Mayıs sabahı Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri ve Jandarma Birlikleri'nin aynı ideal etrafında birleşmeleriyle uygulanmış ve darbe, hızla başarı kazanarak ve herhangi bir aksiliğe yer vermeden tamamlanmıştır⁴⁶. Hareketin bu yönünün mükemmelliğine yukarıda bahsettiğimiz “Bugünkü Vazifemiz” başlıklı yazısında vurgu yapan Metin Toker dışında o dönemde eylemin içinde olan komutanlar da dikkat çekmişlerdir. Bunlardan biri olan Haydar Tunçkanat, düşüncesini “27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)” başlıklı eserinde şöyle açıklamıştır⁴⁷: “... Tüm harekât planlandığı gibi gelişmiş ve bir silah patlamadan bütün hedefler ele geçirilmişti. Bu başarıda, görev alan subayların üstün gayret ve cesaretleri ile baskın, iyi bir planlama, zamanlamanın payı büyük olmuştur. Gerçekte bu kadar az bir kuvvetle böylesine riskli bir harekâtın bir tek zayıf bile vermeden gerçekleştirilmiş olması büyük bir sevinç yaratmıştır...”⁴⁸ Yine eylem safhasındaki bir diğer önemli isim Alparslan Türkeş'te bu konuda şunları söylemiştir: “27 Mayıs hareketi her safhasıyla ve her yönü ile çok iyi planlanmıştı. Hareket öncesi çalışmaları, hareketin yapılışı ve hareketten sonraki işler, titiz ve güzel bir şekilde düşünülmüş ve karar altına alınmıştı.”

Hareketin bir numaralı adamı konumundaki Cemal Gürsel'in 27 Mayıs müdahalesine ilişkin düşünceleri ise ayrı bir önem taşımaktadır. Gürsel, 27 Mayıs günü saat 16.00'da radyolarda yayınlanan beyanatında harekete ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etmiştir⁴⁹: “Bir aydan beri memlekette cereyan eden ve milleti süratle korkunç buhranlara sürükleyen hadiseleri biliyorsunuz. Bu gidişin memleketi kanlı bir kardeş kavgasına da götürmekte olduğunu her aklı başında vatandaşın takdir edeceğine kaniyim.

... Bu hal nereye kadar gidecek ve bu feci akıbete hissi ve alakasız seyirci mi kalmak lazım? İşte vatandaşların bu ahvali ıstırap içinde aylardan beri düşümdüm ve bu zevata çıkar yolları gösterdim. Fakat onlar kapıldıkları politika ihtiraslarının şuurlarına verdiği bozukluklar dolayısıyla dinlemediler ve işi zora götürmek sevdasına düştüler. Çıkarılan kanunlar, takip edilen hareketler, Türk milletini zincire vurmak kastında olduklarını gösteriyor. ... İşte bu düşünce ve mülâhazalarla, bu feci gidişe son vermeye karar verdim ve Devletin idaresine el koydum. Derhal bütün vatandaşlara ifade etmek isterim ki, asla bir diktatörlük hevesinde değilim. Bütün emelim süratle bu memlekette temiz ve dürüst bir demokratik nizam kurmak ve devletin idaresini milletin idaresine

45 Akis, 3 Ekim 1960, S.320, s.22.

46 Akis, 30 Mayıs 1960, S.301, s.6.

47 Darbeler, Demirkıratlar ve 27 Mayıs, Haz. Sadık Göksu, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s.145.

48 Haydar Tunçkanat, 27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye), Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996, s.265.

49 Tunçkanat, a.g.e., s.s.270-271.

terk etmektir..." Bu ifadelerinde de görüleceği üzere Cemal Gürsel, ülkenin içinde bulunduğu kötü koşullar nedeniyle böyle bir müdahalenin zorunlu hale geldiğini belirtmiş ve demokrasiyi yeniden sağlamanın temel maksadı olduğunu vurgulamıştır. Müdahale etmek zorunda kalındığını Gürsel, daha sonradan gazetecilerle yaptığı bir sohbet esnasında da, "– Bunu yapmak lazımdı. Bana evvelce defaatle teklif ettiler. Olmaz dedim. Fakat hiçbir çıkar yol kalmamıştı. Elimizde öyle kuvvetli deliller vardı ki, bunları muhakeme esnasında hâkimler heyetine ve radyo vasıtasıyla halka dinlettiğimizde hayretler içinde kalacaksınız." diyerek ifade etmiştir⁵⁰. Ayrıca kendisine hareketin başına geçmesi için Sadi Kocaş tarafından NATO tatbikatını takip etmek üzere çıktıkları Almanya seyahatinde bir teklif götürülmüştür. Gürsel, bu teklife olumlu yanıt vermekle birlikte özellikle "müdahalenin zorunlu hale gelmesi" ve "ihtilalin son çare olması" noktalarına vurgu yapmıştır.⁵¹ Bu açıdan generalin oldukça titiz davrandığı söylenebilir. Onun bu tavrı hareketin uygulanış safhasında da görülmektedir. Çünkü Cemal Gürsel, müdahalenin istenilen şekilde gerçekleşmesinin, idarenin yeniden millete teslim edilme sürecine etki edecek bir faktör olduğunu kabul etmektedir. Bunu gazetecilerle yaptığı bir görüşmede şöyle açıklamıştır⁵²: "– Ben ve arkadaşlarım, idareyi seçimle gelecek olanlara bırakmaya kararlı olduğumuzdan ve bunu başından beri düşündüğümüzden İhtilalin kansız olmasına dikkat ettik. Galiba bunu başardık. Galiba doğrusu da buydu. Kanlı bir ihtilal olsaydı, idareyi teslim etmek, zannedirim ki bu kadar kolay olmayacaktı. Ama bir kere daha söyledim, gene tekrar ediyorum, icap ederse, beni ve arkadaşlarımı bu kadar zorlarsa, dereler gibi kan akıtmaktan zerre kadar çekinmem. İnkılâbın korunması, bu hareketin devamı ve memleketin menfaati için yapamayacağımız şey yoktur." Gerçekleştirdikleri harekete böylesine önem veren darbenin bir numaralı adamının 27 Mayıs'a ilişkin; "... İhtilalin birinci günü de söylediğim gibi İhtilali; Ordu, Üniversite, Basın değil; Millet, Türk Milleti yaptı. Onlar, sadece vazife aldılar. Ben bu ulvi hareketi hiçbir zümreye mal etmek istemem. Buna gönlüm yatmaz."⁵³ şeklindeki değerlendirmesi de darbenin manasını farklı taraflara çekmek isteyenler için bir uyarı niteliğini taşır. Çünkü darbeden hemen sonra bilhassa basın sektöründe olayı belli bir yöne çekerek hareketin anlamını ve amacını saptırma taraftarı çevrelerin olduğu MBK tarafından öğrenilmiş ve onlara yanlış ata oynadıkları söylenmiştir⁵⁴.

Darbeyi gerçekleştiren askerler dışında 27 Mayıs hareketinden haberdar olup olmadığı konusundaki tartışmalarla en çok gündeme gelen isim ise İsmet İnönü olmuştur. Yapılan tartışmalarda İsmet İnönü'nün adının sıklıkla geçmesinin nedeni, kendisinin darbe öncesinde söylediği bazı sözlerdir. Bu sözler içerisinde özellikle İsmet İnönü'nün 18 Nisan 1960'da Tahkikat Komisyonu müzakerelerinde söylediği, "Eğer insan hakları yürütülmez, vatandaş

50 Akis, 10 Ağustos 1960, S.312, s.24.

51 Tunçkanat, a.g.e., s.s.256-257.

52 Akis, 12 Eylül 1960, S.317, s.12.

53 Akis, 19 Eylül 1960, S.318, s.7.

54 Akis, 20 Temmuz 1960, S.309, s.8.

hakları zorlanırsa ihtilal behemehâl olur... Sizi ben de kurtaramam. Şartlar tamam olduğu zaman ihtilal meşru bir haktır." sözü ile Kore'deki ihtilale atıfla söylediği "... Muvaffak olamayacaksınız... Syngman Rhee kurtuldu mu?... Bu tedbirlere teşebbüs eden baskı tertipçileri bilsinler ki; Türk milleti Kore milletinden daha az haysiyetli değildir." sözü⁵⁵ en dikkat çekici olanlardır. Bu sözlerin söylenmesinden kısa bir süre sonra darbenin gerçekleşmesi de ister istemez kamuoyunda bazı soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çerçevede; MBK hükümetinin ve anayasa komisyonunun çalışmalarına başlamasından sonra İsmet İnönü'nün gazetecilerle yaptığı basın toplantısındaki görüşlerine yer veren Akis Dergisi, kamuoyunda oluşan soruların cevaplanmasına yönelik önemli bir katkı sağlamıştır. İsmet İnönü bu toplantıda şöyle demiştir⁵⁶:

"Hiç kimseyi inandıramıyorum. Ama temin ederim ki harekettten zerrece haberdar değilim. Ben onlara bu milletin baskı rejimine tahammül edemeyeceğini, çıkar yol bırakılmadığına göre ihtilalin meşru hale geldiğini söyledim. Şimdi, böyle söylemiş bulunduğum için hadiselerden haberdar olduğumu sanıyorlar. Hâlbuki bunlar milleti iyi tanıyan bir insanın teşhislerinden başka bir şey değildir. Onlara Türk milletini hiç tanımadıklarını da defalarla hatırlatmıştım. Tanımamakta ısrar ettiler ve bu başlarına geldi." Metin Toker de İsmet Paşa'nın darbeden haberdar olmadığını belirtmekte olup 28 Mayıs sabahı kendisi aracılığıyla Cemal Gürsel'in İsmet Paşa ile telefonda bir konuşma⁵⁷ yaptığını ve bu konuşmada ihtilalin başının, İsmet İnönü'ye haber vermedikleri için özür dilediğini ifade etmiştir⁵⁸.

Dergide İnönü'nün bu sözüne yer verilmekle birlikte kendisinin yabancı basın mensupları karşısında görüşlerini açıklarken ki tavırlarına da dikkat çekilmiştir. Bu konuda dergide şu yoruma yer verilmektedir⁵⁹: "... İnönü'nün yabancı gazetecilerle görüşmelerinde bulunanlar millete demokrasi savaşında liderlik etmiş bulunan tecrübeli devlet adamının yeni iktidarın işini zorlaştıracak bir harekettten ne derece sakındığını ibretle müşahade ettiler. İnönü, tezahürat yapıp sükûn bozulmasını diye nasıl evinden mümkün nispetinde az çıkmaya çalışıyorsa, gazetecilerle konuşurken de intikal devrinin icaplarına büyük dikkatle uyuyor, hareketin içteki ve dıştaki müspet tesirini kolluyordu. Bu müspet tesire yol açan ve 27 Mayıs hareketini basit bir askeri ihtilalden çıkaran Ordunun partiler üstündeki durumuydu. İnönü'nün, Menderes rejiminin memleketi içine attığı buhran arasında askerlerin başına geçip darbe

55 Mustafa Arıkan, "27 Mayıs'a Damgasını Vuran Söz ve Beyanlar", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4, Konya, 1997, s.304.

56 Akis, 5 Haziran 1960, S.302, s.17.

57 Bu konuşmada Cemal Gürsel, İsmet İnönü'ye şunları söylemiştir: "- Size karşı kusurluyuz Paşam. Hareketimizi, size önceden haber vermedik. Fakat haber verseydik, bizi bundan caydırmak isteyeceğinizi biliyorduk. Yapacak, başka bir şeyimiz kalmamıştı. Bizi affetmenizi rica ediyoruz. Emirleriniz bizim için daima, Peygamber buyruğudur Sayın Paşam..." Bkz. Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları "Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961", Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1998, s.21.

58 Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları "Demokrasiden Darbeye 1957-1960", Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s.11.

59 Akis, Aynı sayı, s.s.17-18.

yapması işten bile değildi. Nitekim muhalefet liderini o istikamette teşvik edenler, hatta bunu yapmıyor diye çatanlar olmuştı. Ama İnönü Türk milleti kadar Türk Ordusunu da tanıyor ve onun buhranlı anlarda huzur gibi kendiliğinden yetiştiğini biliyordu. Memleketin ihtiyacı, İnönü'nün nazarında şuydu: **Demokratik nizamın normal işleminin sağlanması. Yoksa kendisinin seçim dışı yolla iktidara gelmesi değil...** İşte Ordu bu vazifeyi kendiliğinden yüklenmiş, seçimlere nezaret etmek, yani yüksek hakemlik işini üzerine almıştı. CHP Genel Başkanı arkadaşlarına 27 Mayıs'tan itibaren yeni idarenin yardımcı olmalarını, her türlü siyasi faaliyetten sakınmalarını ehemmiyetle tavsiye etti ve her zaman olduğu gibi bu tavsiyelere evvela kendisi büyük bir hassasiyetle uydu. Partisine yaptığı tek tebliğ, bu hususu duyuran ve vatandaşlardan kendilerini düşmanlık hislerine kaptırmamalarını isteyen tebliğ oldu."

Yukarıdaki ifadelerde de görüleceği üzere İsmet İnönü, demokrasinin gelişimi adına 1950'de çok partili hayata geçiş sürecinde aldığı tavrı, askerler üzerindeki etkisi ve etrafındakilerin kıskırtmalarına rağmen burada da koruyarak darbe taraftarı olmamış ve Türk Ordusunun partiler üstü tavrına yeşil ışık yakmıştır. İsmet İnönü'nün bu tavrı Akis dergisinin bir başka sayısında şöyle açıklanmıştır⁶⁰: "... CHP Genel Başkanı daha işin başında askerlerin bir endişesini gayet iyi anladı. Askerler, bu harekâtın CHP ile birlikte yapıldığı intibaiden sakınıyorlardı. Her iki tarafta fikren aynı platformun üzerinde bulunduğu için ve Paşa aylardan beri İhtilalin ihtimalini iktidara hatırlattığından böyle bir intibain uyanmaması elbette ki imkânsızdı. Şimdi aslı olmayan bu intibai düzeltmeye çalışmak yerine intibai kuvvetlendirmek doğru değildi. İnönü, askerleri haklı buldu ve o sahada onlara yardımcı kesildi. Zira İhtilalin bu kadar kısa zamanda ve hemen hemen cansız şekilde neticelenmesi askerlerin partilerin üstünde kalmasının eseri idi. Şimdi bu eseri tehlikeye düşürmek hiç kimsenin hakkı olmamak, gerekirdi. Üstelik İnönü, yabancı gazetecilere verdiği demeçlerde DP'nin parti olarak kalmasını tabii bulduğunu, başka bir şeklin düşünülmemeyeceğini, meşruiyet dışına çıkanlara devleti, hükümeti ve Büyük Meclisi ellerinde tutanlar olduğunu açıkladı."

Dolayısıyla, İsmet İnönü'nün ihtilale ilişkin dergide geçen bu değerlendirmelerinden hareketle; kendisinin ülkenin bir darbeye doğru sürüklendiğini sezinlediğini ve bazı uyarılarda bulunduğunu; ancak bunların yanlış yorumlanarak darbeden haberdar olduğu şeklinde algılandığına vurgu yapılmıştır. Yer verilen bu düşünceler aynı zamanda derginin kamuoyunun gündemine oturan önemli konulara büyük bir hassasiyetle yaklaştığının da göstergesidir.

Kısacası; Akis Dergisi, toplumun değişik kesimlerinden kişilerin yorumlarına yer vererek 27 Mayıs 1960 darbesi sürecini eleştirel bir üslupla değerlendirmiştir. Dergide, darbe sürecine ilişkin yapılan yorumların odak noktasında ise darbeyi hazırlayan koşullar yer almıştır. Bu koşullar içerisinde en çok iktidarın uyguladığı yanlış politikalar sonucu meşruiyetini kaybetmesi

60 Akis, 5 Haziran 1960, S.302, s.24.

durumuna vurgu yapılmıştır. Toplumun ihtiyaç duyduğu meşru bir siyasi idarenin yaratılması için ordunun partiler üstü tavır alarak müdahale etmek zorunda kaldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla; *Akis* dergisi darbe sürecinde yer verdiği bu farklı görüşler ile 27 Mayıs öncesinin nasıl şekillendiğini açıklamış ve bu süreçte kendisi gibi sıkıntı yaşayan toplumun diğer kesimlerinin sesini duyurma çabasıyla da bir demokrasi savaşı haline gelmiştir.

Sonuç

Türkiye'nin ilk haftalık siyasi haber dergisi olan *Akis*, 27 Mayıs 1960 darbesi sürecini sahip olduğu eleştirel üslup çerçevesinde değerlendirmiş ve toplumun muhalif kesiminin sesi olmuştur. Türk siyasi tarihinde bir dönemi kapatarak yeni bir dönemin başlamasını sağlayan askeri darbe süreci konusunda dergide temel olarak, iktidarın uyguladığı yanlış politikalar sonucu zamanla meşruiyetini kaybetmesi ve toplumu bir çıkmaza sürüklemesi fikri işlenmiştir.

Akis dergisi, iktidarın yanlış politikalarının onların meşruiyetlerini kaybetmelerine neden olduğu konusundaki temel düşüncesini sadece muhalefetin gözünden değil; iktidarın kendi içinden seslerin yorumlarına da yer vererek açıklamaya çalışmıştır. Bu bakımdan DP'nin kurucu üyelerinden Fuat Köprülü ve Menderes Kabinesi'nde Ulaştırma Bakanlığı görevini üstlenmiş Şemi Ergin'in düşüncelerine yer verilmesi, derginin savunduğu fikirleri sağlam temeller üzerine oturtma taraftarı bir yayın politikası takip ettiğinin göstergesidir. Özellikle ülkede yaşanan olaylara bağımsız bir gözle bakmayı başaran Türk siyasi tarihinin önemli isimlerinden Ali Fuat Cebesoy'un değerlendirmeleri, o dönemde ülkedeki siyasi mekanizmaların ne büyük bir açmaz içinde olduğunu göstermesi yönünden büyük bir önem taşır. Dolayısıyla, ülkeyi bu açmazdan çıkaracak ve yeniden meşru bir idarenin oluşumunu sağlayacak ortamın yaratılması için eski düzenin değiştirilmesi görevini ordu mekanizması üstlenmiştir.

Türk tarihinin geçmiş dönemlerinden bu yana kritik zamanlarda aldığı görevlerle dikkat çeken ordu, 27 Mayıs 1960 döneminde de bu zorunluluğun sonucu yönetime müdahale etmiş ve yeniden meşru bir idare kuruluncaya kadar ülkenin yönetimini üstlenmiştir. Bu bakımdan eylemin uygulanma safhası ve hareketi gerçekleştiren askerlerin düşüncelerine yer veren *Akis*, ordunun partiler üstü bir tavır aldığına vurgu yapmıştır. Özellikle askerler üzerindeki etkisinden ve daha önceden yaptığı konuşmalardan ötürü darbeden haberdar olup olmadığı ile öne çıkan İsmet İnönü'nün 27 Mayıs 1960 darbesi ile ilgili düşüncelerine yer verilmesi de tartışma yaratan konunun aydınlatılması yönünden önemli ipuçları taşımaktadır.

Dolayısıyla; darbe öncesi dönemin olumsuz koşullarını üzerinde en fazla hisseden bir muhalif yayın organının darbe sürecine ilişkin yer verdiği bu

görüşler ile madalyonun öbür yüzüne yansıyanların ortaya koyulması görevini de layığıyla yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Bu konuda Serhat Hürkan, “Üç Dergi Üç İnsan (Akis-Devrim-Yankı)” adlı eserinde Akis dergisinin bu dönemki rolünü şöyle ifade etmiştir⁶¹: “Akis, askeri idarenin sivil bir demokratik rejime geçmesini sağlamak savaşını veriyordu. ... Akis, daha normal bir düzen içinde hem haber vermek hem de halkoyunu şekillendirmek görevini yapmaya devam etti.”

61 Serhat Hürkan, *Üç Dergi Üç İnsan (Akis-Devrim-Yankı)*, Sinemis yay., Ankara, 2006, s.24.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, 19 Nisan 1960, S.10484.

Resmi Gazete, 30 Mayıs 1960, S.10515.

TBMM Zabıt Ceridesi, D.XI, C.13, 18 Nisan 1960, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, D.XI, C.13, 27 Nisan 1960, TBMM Matbaası, Ankara.

II. Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi,

Akis Dergisi,

Hürriyet Gazetesi,

Vatan Gazetesi,

Zafer Gazetesi.

III. Kitaplar

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ALTUĞ, Kurtul, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, Koza Yayınları, İstanbul, 1976.

AKGÜN, Seçil Karal, *27 Mayıs: Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İhtilalin Mantiği ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitapevi, Simge Yayıncılık Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, C.III, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000.

Darbeler, Demirkıratlar ve 27 Mayıs, Haz. Sadık Göksu, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993.

GEVGİLİ, Ali, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

HÜRKAN, Serhat, *Üç Dergi Üç İnsan (Akis-Devrim-Yankı)*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2006.

- İNAN, Süleyman, "Demokrat Parti (1950-1960)", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
- KARPAT, Kemal, *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013.
- KONGAR, Emre, *Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983.
- SUNAR, İlkey, "Demokrat Parti ve Popülizm", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- TOKER, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 "Demokrasiden Darbeye 1957-1960"*, Bilgi Yayınları, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992.
- TOKER, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 "Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961"*, Bilgi Yayınevi, 1998.
- TUNÇKANAT, Haydar, *27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *1944 Milliyetçilik Olayı*, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1975.
- ÖZCAN, Muhsin, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Haftalık Haber Dergiciliğinin Gelişim Evreleri (Akis Dergisi Örneği)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
- TORCU, Leyla, *Demokrat Partiyi 27 Mayıs'a Götüren Nedenler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1994.

IV. Makaleler

- ARIKAN, Mustafa, "27 Mayıs'a Damgasını Vuran Söz ve Beyanlar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.4, Konya, 1997.
- BULUNMAZ, Barış, "Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi*, İstanbul, 2012.
- BULUT, Sedef, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, C.II, S.4, Ankara, 2009.
- KAYA, Ayşe Elif Emre, "Demokrat Parti Dönemi Basın-İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, S.39, İstanbul, 2010.

VI. İnternet Kaynakları

- http://tr.wikipedia.org/wiki/Metin_Toker, (Erişim Tarihi: 11.04.2014)
- <http://www.dogankitap.com.tr/yazar/Kurtul+Altu%C4%9F-401>, (Erişim Tarihi: 11.04.2014).

EKLER

Resim 1:
Orgeneral Cemal Gürsel
Basın Mensuplarıyla

30 Mayıs 1960
Akis Dergisi

Resim 2:
İsmet İnönü
Evinin Balkonunda

30 Mayıs 1960
Akis Dergisi

Resim 3:
27 Mayıs Günü Gençler

30 Mayıs 1960
Akis Dergisi

Resim 4:
Harp Okulu
Vazife Başında

*30 Mayıs 1960
Akis Dergisi*

Resim 4:
Şükran
Yürüyüşü Yapan
Basın Mensupları

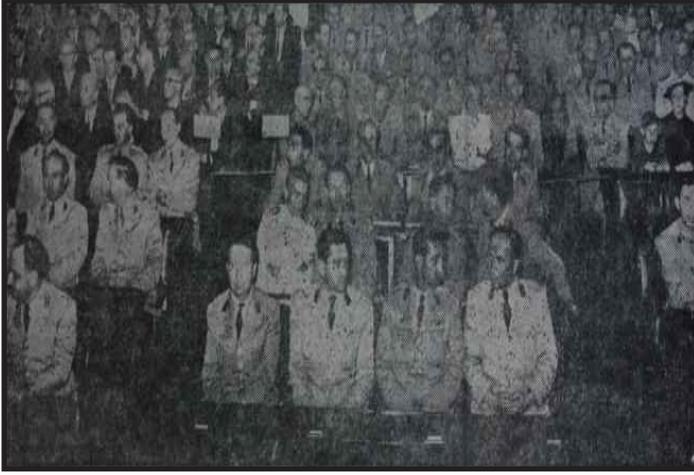
*30 Mayıs 1960
Akis Dergisi*

Resim 5:
SBF'nin
Muazzam Nümayişi

*30 Mayıs 1960
Akis Dergisi*

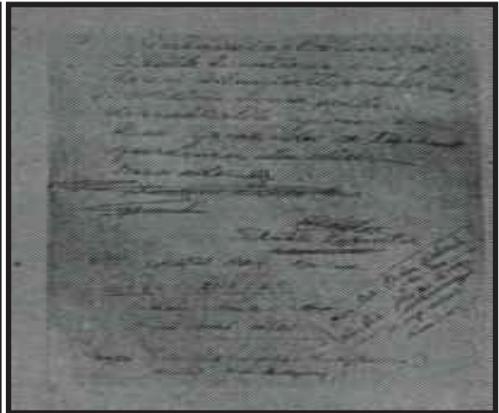
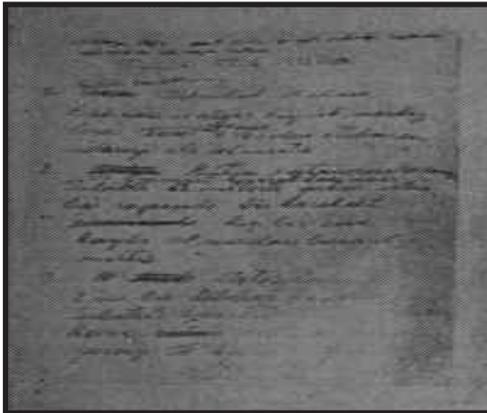

Resim 6:
Milli Birlik Komitesi
TBMM'de

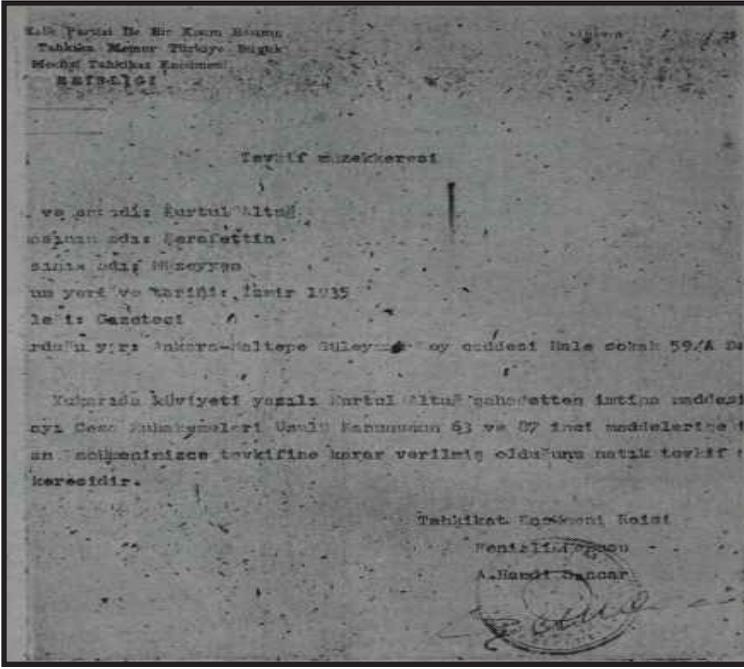
30 Haziran 1960
Akis Dergisi

Resim 7:
Başbakanlıkta
Basın Toplantısı

10 Ağustos 1960
Akis Dergisi

Resim 8: Radyolarda Okunan İlk Tebliğ - 3 Ekim 1960 Akis Dergisi

Resim 9:
Tahkikat
Komisyonu
Tevkif
Müzekkeresi

30 Mayıs 1960
Akis Dergisi

Resim 10:
Döneme İlişkin
Bir Karikatür

9 Haziran 1960
Akis Dergisi